

Agrobosbouw: landbouw + bosbouw = 3

Onze landbouw heeft zijn kort na de Tweede Wereldoorlog geformuleerde doelstelling, namelijk voldoende voedsel voor iedereen, meer dan voldoende weten te realiseren. De daarmee samenhangende intensivering heeft door schaalvergroting, mechanisering en rationalisering, ook nadelen meegebracht waarmee we de laatste tijd steeds meer worden geconfronteerd. Die lopen uiteen van een zienderogen afnemende biodiversiteit en bodemvruchtbaarheid tot aan *landschapspijn* zoals we die her en der in ons land kunnen ervaren. De intensieve landbouw loopt ook steeds meer tegen zijn grenzen aan in een dichtbevolkt land als het onze. Kunnen we niet anders dan deze 'race to the bottom' tot het einde toe afmaken, of hebben we ook echte alternatieven?

Landschapspijn

Het was bijna het politieke woord van het jaar 2016 geworden: landschapspijn. Dat woord is oorspronkelijk bedacht door de Friese bioloog Theunis Piersma toen die na 25 jaar reizen weer terugkeerde op Friese bodem en zag hoe de bloeiende weilanden uit zijn jeugd waren verworpen tot uitgestrekte egaal groene graswoestijnen. Daarmee werd zijn Friese geluksgevoel van weleer in één

klap vervormd tot pijn: 'Normaal ga je daarmee naar de dokter, maar waar kun je heen met landschapspijn?' Journaliste Jantien de Boer schreef in juni 2016 een uitgebreid artikel in de Leeuwarder Courant over haar landschapspijn. 'Friesland was een rijk land en ik mis het. Als ik nu een veldleeuwerik hoor, ben ik opgetogen. Een veldleeuwerik! Eindelijk weer een veldleeuwerik. O, er zijn nog velden vol zuring, klaver en boterbloemen, maar het zijn uitzonderingen in een monotoon diepgroen wuivend, Fries raaigrasland. Het landschap leeft, maar het leeft ook niet. Ik sta er nu liever met de rug naartoe. Want mijn land doet pijn.'

Haar landschapspijn werd niet alleen in Friesland gevoeld, zo bleek al snel. Ook in andere delen van ons land bleek ons huidige verschaalde landschap veel mensen pijn te doen. Pijn die ook nog eens cijfermatig werd onderbouwd met de vaststelling van dat we na de Tweede Wereldoorlog circa 400.000 kilometer aan landschapselementen zijn kwijtgeraakt. Staat Jantien tegenwoordig liever met de rug naar het landschap toe, om

Agrobosbouw in verschillende varianten

Agrobosbouw kent naast agrobossen met producten als fruit, noten en paddestoelen nog drie andere varianten: bij agrobosakkers worden akkerbouw en bomen/struiken met elkaar gecombineerd (strokenteelt) en bij agrobosweides veeteelt en bomen (onze oude hoogstamboomgaarden vallen bijvoorbeeld onder agrobosbouw). Agrobosbuffers dienen op dit moment vooral als productieve buffers tegen wind of de oppervlakkige afstroom van water en meststoffen. Maar ze kunnen ook een belangrijke rol gaan spelen als een geleidelijke overgang tussen natuur en intensieve landbouw of als afvang en afbraak van verontreinigende stoffen langs wegen bijvoorbeeld als het om fijnstof gaat. En rondom bebouwing bieden ze extra recreatieve en/of educatieve mogelijkheden.

Agrobosbuffer tekening twee jaar na aanplant. | Foto: Agforward

een heel andere reden en op een heel andere manier lijkt onze intensieve landbouw en veeteelt ook steeds meer met de rug naar de natuur toe te zijn gaan staan. En dat kan echt niet, stelt bijvoorbeeld iemand als Jan Willem Erisman, directeur van het Louis Bolk Instituut. We moeten wat hem betreft naar een beleid gericht op landbouwinclusieve natuur: 'Hiermee gaan we terug naar de basis van het landbouwbedrijf. Natuur is dus geen onderdeel van de landbouw, maar landbouw is een onderdeel van de natuur en gebruikt de kracht ervan om voldoende voedsel te produceren.' Die lijn volgend komen we bijna vanzelf uit bij agro-ecologische systemen als agroforestry/agrobosbouw.

Agroforestry/agrobosbouw

De Voedsel- en Landbouworganisatie (FAO) van de Verenigde Naties hanteert deze definitie: 'Agrobosbouw is de collectieve naam voor landgebruiksystemen en -technologieën waarbij houtige en vaste planten (bomen, struiken, kruiden, etc.) weloverwogen worden gebruikt op dezelfde percelen als landbouwkundige gewassen en/of dieren, in een bepaalde ruimtelijke indeling of in een bepaalde volgorde in tijd. In agrobosbouw systemen vinden er zowel ecologische als economische interacties plaats tussen de verschillende onderdelen.' Ofwel: poly- of permacultuur in plaats van monocultuur, en gericht op meerjarige planten in combinatie met eenjarige.

'Bossen zijn de natuurlijke vegetatie in ons klimaat'

In Buurse, een pal tegen de Duitse grens aanliggend kerkdorp van de Twentse gemeente Haaksbergen, ligt de biologische boerderij Zuuver: 'Zuuver is leefde veur 't boern' leavn', de natuur en de beeste. Loat de natuur 't wark doen, dan kriej 't zuuverte goed.' Bij Joris ten Elsen en Julia ter Huurne scharrelen de kippen in het bos en de varkens in de modder zelf een veelzijdig biologisch kostje bij elkaar. Julia ter Huurne: 'Daarvoor planten we voederbossen en voederhagen aan en zaaien we kruidenweiden in. Agrobosbouw - in dit geval gaat het om de variant agrobosweides - is een landbouwsysteem waarbij we bewust met veel verschillende meerjarige, houtige voedselgewassen werken. Een polycultuur dus, met meerjarige bomen en struiken. En daartussen lopen bij ons bonte Bentheimer landvarkens en barnevelders, Simpenbergher boskippen en bronzen landkalkoenen. Bossen zijn de natuurlijke vegetatie in ons klimaat. Ze houden de bodem en leefomgeving gezond en in balans. Ook op onze boerderij met haar akkers, weiden en bossen.'

Wageningen University & Research (WUR) heeft niet voor niets al aangegeven de komende jaren stevig op dit thema te gaan inzetten. Wijnand Sukkel, leider van het WUR-project 'Agroforestry: 1 + 1 = 3', kijkt naar de complexe en meervoudige opgave waar de huidige landbouwsector voor staat en somt vervolgens op welke belangrijke bijdragen agrobosbouw als integraal agro-ecologisch systeem kan leveren: 'Het produceren van voedsel en biomassa; het efficiënt benutten van ecologische hulpbronnen (water, licht en

Foto: Zuuver

Biologische boerderij Zuuver: 'Zuuver is leefde veur 't boern' leavn', de natuur en de beeste.'

Foto: Agforward

Agrobosbuffer in Slowakije. De aanleg van 100.000 hectare bos langs snelwegen is alleen al vanwege de klimaatwinst een kosteneffectieve maatregel.

nutriënten); het leveren van een bijdrage aan klimaatmitigatie en klimaatadaptatie (onder andere door middel van CO₂ vastlegging); het bieden van een recreatief landschap; het versterken van de boven- en ondergrondse weerbaarheid van het landbouwsysteem en het vergroten van de biodiversiteit van het agrarisch landschap.'

Agrobosbouw en ons land

De belangstelling voor agrobosbouw stijgt wereldwijd al jaren, ook in ons land. Niet in het minst omdat de verschillende vormen van agrobosbouw 30 tot 50 procent meer opbrengst kunnen opleveren dan gangbare landbouw. Maar dat niet alleen. Ze kunnen

Rijkswaterstaat onderzocht effecten van bos langs snelweg

Uit een in opdracht van Rijkswaterstaat uitgevoerde studie kwam onlangs als eindconclusie naar voren dat de aanleg van 100.000 hectare bos langs onze snelwegen alleen al vanuit het perspectief van klimaatwinst een kosteneffectieve maatregel zou zijn. Daarnaast staan tegenover de kosten volgens de studie nog positieve welvaartseffecten op het gebied van recreatie en toerisme, een verbeterd uitzicht voor omwonenden, waterzuivering, minder geluidshinder en een grotere biodiversiteit. Het grootste deel van de kosten (vooral nog geraamd op circa 3 miljard euro) wordt gevormd door afwaardering van de grond en door aanleg en onderhoud. Kosten die wel eens beduidend lager zouden kunnen gaan uitvallen bij toepassing van een vorm van agrobosbouw.

ook zorgen voor een flinke toename van de biodiversiteit en een herstel van het bodemleven. En ze hebben minder onderhoud nodig en geen kunstmest of bestrijdingsmiddelen. En omdat ze kunnen zorgen voor het langdurig vastleggen van grote hoeveelheden CO₂, een niet onbelangrijke eigenschap nu het er na uit begint te zien dat we onze in het Klimaatakkoord van Parijs overeengekomen doelstellingen niet gaan halen. Een moderne toekomstgerichte en toekomstbestendige agrobosbouw is daarmee om te beginnen een aantrekkelijke optie voor grondeigenaren en boeren als het om hun inkomen (szekerheid) gaat. Het is ook een interessante optie voor ons allemaal: het levert natuur c.q. biodiversiteit op, voedsel en hout, een gezonde bodem en een veel aantrekkelijk(er) landschap, meer recreatiemogelijkheden, et cetera. En het is een interessante optie voor sectoren die, als ze hun CO₂-uitstoot niet (voldoende) kunnen verminderen, op zoek zijn naar compensatiemogelijkheden die in ons eigen land een veelvoud aan bijkomende voordelen kunnen gaan opleveren. Geïnteresseerd? Neem dan contact op: info@agrobosbouw.nl.

René van Druenen is voorzitter van de Coöperatie Agrobosbouw NL. De doelstelling van de coöperatie is het scheppen van samenhang tussen landbouw en natuur door toe te werken naar een veerkrachtig en economisch rendabel voedselsysteem dat dient als drager van biodiversiteit, ecologische functionaliteit, werkgelegenheid en maatschappelijke gebruiks- en belevingswaarden.